

Rocznik Sławistyczny, t. LXXIII, 2024

ISSN 0080-3588

DOI: 10.24425/rsław.2024.151861

Adam Fałowski*

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Kraków

Rutenizmy we współczesnym polskim języku ogólnym w ujęciu Andrzeja Bańkowskiego

1. Uwagi wstępne

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację problematyki zainicjowanej w nieodległej przeszłości publikacją zatytułowaną *Ile jest słów pochodzenia ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie ogólnej?* (Fałowski 2023). W wymienionej pracy zweryfikowano pod tym względem następujące źródła: a) 3 artykuły: T. Kuroczyckiego, W.R. Rzepki, B. Walczaka (Kuroczycki et al. 1983), gdzie za rutenizmy uznano 204 jednostki leksykalne, A. Fałowskiego (Fałowski 1995) – 127, S. Dubisza (2003) – 168; b) *Wielki słownik wyrazów obcych PWN* (WSWO) – 122; c) *Słownik etymologiczny języka polskiego* W. Borysia (SEBor) – 106. Wynikiem przeprowadzonych penetracji była następująca konstatacja: „liczba ukrainizmów (rutenizmów) we współczesnym polskim języku ogólnym oscyluje pomiędzy 106 a 366” (Fałowski 2023: 70).

Tym razem pod uwagę wzięto nieukończony *Etymologiczny słownik języka polskiego* Andrzeja Bańkowskiego (SEBań; BańkowskiKr)¹. Inspiracją do bliższego

* Adam Fałowski – Professor, Jagiellonian University, Institute of Eastern Slavonic Studies, Kraków, Poland.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3836-2221>.

e-mail: adam.falowski@uj.edu.pl.

¹ Anonimowemu Recenzentowi dziękuję za przypomnienie, że niedługo po ukazaniu się SEBań pojawiły się dwie krytyczne recenzje tego dzieła: J. Puzyniny (2001) i M. Wojtyły-Świerczowskiej

przyjrzenia się stanowisku częstochowskiego etymologa w kwestii omawianej problematyki było ogólne wrażenie płynące z lektury jego słownika, że dane ilościowe odnoszące się do polskich ukrainizmów, i szerzej rutenizmów, są niewspółmiernie wysokie w porównaniu z innymi (częściowo już sprawdzonymi pod tym względem) źródłami leksykograficznymi dotyczącymi współczesnej polszczyzny ogólnej. To wrażenie przybrało realny wymiar ilościowy w wyniku skrupulatnej lektury i analizy artykułów słownikowych. Wyrazów, które A. Bańkowski uznał za rutenizmy (ukrainizmy, białorutenizmy) udało się wyszukać 585. Ta liczba już na samym wstępie została pomniejszona o 176 leksemów odnoszących się do polszczyzny dawnej, które nie dotrwały do czasów obecnych, nie mogą tym samym zostać uznane za rutenizmy obecne we współczesnej polszczyźnie ogólnej². Przetrwały one co najwyżej w charakterze regionalizmów, dialektyzmów, czy też przeszły do pasywnej sfery polskiego zasobu leksykalnego. Oto pełna lista tych wyrazów:

bobak, brzechać, buczny, budowie, bugaj, bulat, bulhak, buzować ‘gromić kogoś’, *capać, chłopać, chłytać, chłytać, chram, chwoja, chwost, chwostać, chyrzeć, cula, czaban, czarnobrewy, czeczuga, czeladnia, czerniec, czernica, czerń, czestować, czuhaj, czwanić się, dębić, dęga, dudlić, dziedzierzawa, dziryt, ferezja, furda, futor, glej, gomon, gon, grabić, guzica, harny, het, hreczka, huczeć* ‘krzyzczeć, wrzeszczeć, hałasować’, *hydzić, jakowy, jarki, jary* ‘jasny, czysty’, *juchta, juczyć, kabanina, kalika, kapciuch, karuk, kiereja, kipiątek, kiścień, kitajka, kłiszawy, kłukwa, kłunia, knehini, kobczyk, kobiec, koleśnik, kolimaga, kołstka, komysz, koniuch, koniusznia, kopieniak, korbacz, korczak, krasny, krzywizna, kuksaniec, leziwo, lichmanina, lisica* ‘lis’, *listować, liszyć, litaury, hulka, ładować* ‘porządkować, szykować’, *ładzić, ławra, tyża, majdan 2, manić, mastki, maża, mielnica, mielnik, mierzyn, miekina, mytarstwo, nadragi, nadweredzić, namiast, narecznik, nary, następnik, nienacki, nieobaczny, nieodstępny, niżni, nurzyca, nuża, obiednia, oblik, oczajdusza, odborny, ohydzić, oksza, okutać, osoka, otrok, ożydać, ożyna, pasynek, paść, paśnia, paz, pieczalować się, pierzga* (*percha*), *piszczyk, podmowa, podświnek, podupadły, pogonia, pogromić, pogroza, pohaniec, połowina, poprzód, pornąć, porny, poroda, postoly, posuł, pozawczoraj, prużyć, prysk, sprzedaż, przegniewać się, przejazdka, przekinąć, przekrasny, przemierzyć się, przenizać, przepłoch, przepona, przepowiedź, prysnąć, puha, pukać, pustos, puzo, pylić, pytki, recuszki, rozgląd, rozkosz* ‘zbytek, przepych’, *rozpowić, rozpowiedź, rozświt, rozświtnąć, rozwiedzie się, rubacha, ruby, ruchawy, rypnąć, rysak, ryściq, ryza*.

Pozostało zatem 409 jednostek, które skłonni bylibyśmy uznać za charakterystyczne dla współczesnej polszczyzny ogólnej. W dalszej kolejności od 409 odjęto

(2002). Zgodnie z sugestią Recenzenta włączam je do Bibliografii, chociaż w artykule nie poświęcam im specjalnej uwagi, gdyż nie wnoszą one niczego istotnego do badań nad rutenizmami we współczesnej polszczyźnie.

² Za jedyne kryterium przyjęto w tym wypadku nieuwzględnienie tych wyrazów w *Słowniku współczesnego języka polskiego* (SWJP).

129, czyli liczbę wskazującą na rutenizmy już doskonale znane, zidentyfikowane wcześniej przez innych badaczy wymienionej problematyki. Należą tu:

ataman, bachmat, bakalie, bazar, bies, blahy, borsuk, borykać się, budowla, buhaj, bułany, buława, buńczuk, buszować, car, chomik, chusta, ciura, czajka, czambuł, czaprak, czara, czereda, czeremcha, czerep, czereśnia, czupurny, dereń, derka, derkacz, dorodny, dureń, durny, dżuma, fertyczny, grabież, grząski, hajdamak, hajdawery, hałas, hałasować, halastra, haratać, hodować, hodowla, hołota, hołubić, hoży, huba, hubka, hulać, jar, jasiek, jasyr, jeliczeć, jestestwo, judzić, kabląk, kajdany, kaleka, kańczug, kary, kawon, kindzał, klacz, kniaź, kobza, koczować, kołczan, kołomyja, kołpak, kołtun, komysz, korcić, korowaj, korowód, kozak, kruczek, krynica, kudły, kukła, kulbaka, kulak, kum, kumys, kurhan, kutas, laszczyć się, losza, łypać, łypnąć, majdan 1, makutra, mamałyga, manowiec, mereżka, młokos, monaster, morda, nahajka, narów, niesamowity, oblawa, ochoczy, ochota, oczeret, odyniec, odzież, ohyda, opończa, pachwina, pajda, pieczara, płyta, pobratymiec, pokotem, polonina, prowodyr, przybór, przymiot, pulk, pustoszyć, roboczy, rohatyna, rosomak, rubel, rubież, ruczaj, rumak.

Po odjęciu wymienionej liczby pozostało 280 jednostek, co oznacza zbiór nowych, dotąd nie podejrzewanych o wschodniosłowiańską proveniencję wyrazów. Jest to zbiór ilościowo imponujący, jeśli w dodatku weźmiemy pod uwagę fakt, że słownik nie został ukończony i, że nie uwzględnia jednostek leksykalnych zaczynających się na litery „S–Ż”. Ten zdecydowanie przewyższający dotychczasowe zestawienia wskaźnik ilościowy potencjalnych rutenizmów stworzony przez A. Bańkowskiego wymaga z pewnością wieloaspektowej, starannej weryfikacji i sprawdzenia, czy autora nie poniosła pod tym względem ułańska (a raczej kozacka) fantazja. To będzie zatem podstawowe zadanie niniejszego artykułu.

Leksemy w liczbie 280 uznane za rutenizmy przez A. Bańkowskiego w jego *Etymologicznym słowniku języka polskiego* (SEBań; BańkowskiKr) zostały zatem poddane gruntownej analizie z uwzględnieniem wszelkich dostępnych danych materiałowych oraz wykorzystaniem kryteriów, które są zazwyczaj brane pod uwagę przy badaniu zapożyczeń leksykalnych, takich jak: a) kryterium formalne (fonetyczne i słowotwórcze); b) kryterium geograficzne; c) kryterium chronologiczne; d) dotychczasowe stanowiska etymologów co do pochodzenia badanych leksemów. Poddane rewizji konstatacje etymologiczne A. Bańkowskiego w dużym stopniu zmieniają sytuację, gdy chodzi o zagadnienie wpływu języków ruskich (ukraińskiego i białoruskiego) na kształtowanie się zasobu leksykalnego polszczyzny ogólnej. Nie ulega kwestii, że wpływ ten został w znacznym stopniu wyolbrzymiony. Tak więc, większość z 280 leksemów sygnalizowanych jako rutenizmy zmuszeni jesteśmy odrzucić, z tego powodu, że autor SEBań potraktował jako rutenizmy:

a) leksemy uznawane dość zgodnie przez innych etymologów za prasłowianizmy (82):

blekot, brona, brzęknąć ‘nabrzmiwać, puchnąć’, buceć, burzliwy, capnąć, chlupać, chlupnąć, chlustać, chleptać, chrupać, chrypieć, chuchać, chuchnąć, ciemię, ‘wierzch głowy’, cudak, czarodziej, dostatni, dostrzec, drewutnia, droczyć (się), dudnić, duma, dumać, dybać, dziewczę, gadzina, głupota, głusza, gromić, grusza, ikra, jarzyć się, jednakowy, kikut, komar, kopia, kosy, krzepki, kubek, kulik, kusy, kutać, lala, lebioda, lubić, ład, łajno, łoża, miednica, namiestnik, napaść, narowisty, niedołęga, niedomagać, nizać, obleśny, oddal, odroczyć, okrężny, olcha, paskuda, pelzać, pęk, pętla, piętno/piętno, pola, praszczur, prychać, pył, rechotać, rodzimy, ronić, ropa, rosły, rozdziawić, rozkwasić, rozsierdzić się, rozwidnić, różnica, rudy, runąć;

b) wyrazy pochodzenia prasłowiańskiego o charakterze dialektalnym, północno-prasłowiańskim (35):

borowik, bóżnica, brednia, bredzić, brykać, brzydki, burczeć, burknąć, butwieć, chmara, czochrać, dokuczyć, dola, duży, dyby, dziewczyna, kiszka, kudłaty, kurny, kurzawa, lachman, lachudra, ładny, łakocie, łasy, matnia, motloch, mżyć, niejako, plaksa, pokonać, porać się, potomek, ruch, rzemiosło;

c) wyrazy rodzime, polskie (54):

błyskać, błyskawica, w bród ‘wiele’, brzydota, budowa, cherlawy, chrapy, chuderlawy, chyba, ciasnota, ciepłota, ciupać, cmokać, domator, drogocenny, dziobać, dziób, furkać, grzechotać, huczny, huk, igraszka, imieniny, jemiołuszka, juczny, kibić, klitka, kolczuga, konował, kuksaniec, letni, lubieżny, łochynia, majdać, mazur, mżawka, naczelnik, nadal, napastować, ocaleć, ocenić, odbyć, opiekun, osowiały, pieczarka, piśmienny, pogrom, poniewierać się, poniewierka, ponury, potomstwo, rodowity, rogatywka, rozgardiasz;

d) zapożyczenia, które dostały się do polszczyzny współczesnej z języków innych niż ruskie (15): *arkan* (turk.), *bukat* (rum.), *buzdygan* (osm.-tur.), *dzida* (osm.-tur.), *filiżanka* (osm.-tur.), *kołduny* (śrwniem/śrdniem.), *manatki* (wł.), *nader* (czes.), *niesnaska* (czes.), *opieka* (łac. – kalka), *orszak* (węg.), *prorok* (czes.), *rabować* (śrwniem.), *rabunek* (śrwniem.), *ryza* (niem.).

Z pozostałych 94 jednostek leksykalnych zaledwie w stosunku do 15 można postulować z dużym prawdopodobieństwem ich ruski rodowód. Należą tu: *czeznić, czort, dobroduszny, gołąbka* (pieszczotliwie o dziewczynie), *halaśliwy, klucz* ‘szyk lecących ptaków’, *koleina, kraszanka, krupnik, na pohybel, napytać się, oszołomić, perkoz, pokrój, ryży*. Niektóre z nich, jak choćby *czort, na pohybel* charakteryzują się osobliwymi ruskimi cechami formalnymi (fonetycznymi).

Sporego kłopotu dostarcza etymologowi pozostałe 79 jednostek leksykalnych, co do których genezy w oparciu o dostępne dane materiałowe i zastosowane kryteria trudno jest podjąć jednoznaczną i ostateczną decyzję. Są tu potrzebne

nowe, rozstrzygające dane i wszechstronna drobiazgowa analiza, która z oczywistych powodów nie może być przedmiotem niniejszego szkicu. Na tym etapie badań jedynie, co można zrobić, to zaprezentować listę tych potencjalnych rutenizmów i wyrazić nadzieję, że przyszłe wnikliwe studia w tym zakresie doprowadzą do jednoznacznej opinii w kwestii ich pochodzenia. Są to następujące leksemy (79):

bzyk, chwacki, chwata, ciężyć ‘skłaniać się, zmierzać ku’, ciągło, cudotwórca, czajnik (z ros.?), częstokół, gościniec, gromki (z ros.?), imienny, kabaczek, kabala (z ros.?), kaptur, koniokrad, koniuszy, konnica, krupczatka, krwawica, kuc, kuksać, kuleć, kulfon, kulig, kuma, kumać się, lubować, łajdak, łapeć, maślany, nalewka, (na) przekór, natłok, natomiast, niuchać, osłupieć, oświeślać, oświeślić, pasieka, pobieżny, pobliski, pobrać się, podejrzewać, podmówić, podpowiadać, podpuścić, podsądny, polubowny, ponad, popod, poprzedni, poprzedzać, potakiwać, pralnia, prawowierny, przedstawiać, przedstawić, przejaw, przejawić, przejazdem, przejrzały, przekąska, przerodzić, przygnębiony, przywidzieć się, pyszałek, ranek, ranny, rodowód, rodowy, rozgwar, rozłąka, rozminąć się, rozpatrzeć, rówieśnica, rówieśnik, rymnąć, rzeźbić, rzędowy.

Na zakończenie warto zilustrować na kilku wybranych przykładach wielość i różnorodność trudnych do jednoznacznej interpretacji szczegółowych zagadnień, z jakimi styka się badacz etymologii wymienionych powyżej wyrazów polskich.

2. CZĘSTOKÓŁ

2.0. W SEBań (t. 1: 229–230) czytamy:

częstokół ‘palisada’ XVIII, za ukr. *častokil*, strus. *častokól* (dziś ros.); **čęst-o-kołb* ‘parkan z gęsto wbitych w ziemię kołków’.

2.1. *Chronologia*

W języku polskim 2 przykłady użycia tego słowa podaje KSJP XVII–XVIII. Oba pochodzą z *Historii wojny moskiewskiej* Mikołaja Ścibora Marchockiego, a więc istnieje duże prawdopodobieństwo, że może to być pożyczka z języka rosyjskiego. Na początku XIX wieku notowane w słownikach J.S. Bandtkiego (1806) i S.B. Lindego (1807–1814). Stanowisko A. Bańkowskiego, że wyraz był już znany staroruszczyźnie, nie znajduje potwierdzenia (brak w Srezn.). Najwcześniejsze użycie w tekstach rosyjskich sięga roku 1794, por. ros. *častokól* ‘ogrodzenie, płot z kołków wbitych w ziemię blisko jeden przy drugim’ (SSRLJ, t. 17: 780), natomiast gdy chodzi o język ukraiński, to najdawniejsze przykłady pochodzą z 1 połowy XIX wieku, por. *častokól* ‘palisada’ (Biłec’kyj-Nosenko 386); *častokól*

‘Gestänge = żerdzie’ (Wahylewycz 389); *častokil* ‘częstokół’ XIX-2 (Hrinczenko, t. 4: 446). W języku białoruskim: *častakół* ‘ogrodzenie, płot, zrobiony z kołów wbitych w ziemię blisko jeden koło drugiego’ (TSBM, t. 5/2: 305).

2.2. *Etymologia*

Gdy chodzi o język polski, to poza A. Bańkowskim nikt nie podjął próby rozwikłania kwestii pochodzenia omawianego wyrazu. Jedynie autorzy *Słownika Warszawskiego* (SW) i *Wielkiego słownika języka polskiego* (WSJP) sygnalizowali jego rodzimość (zob. SW, t. 1: 391; WSJP [online]: <https://wsjp.pl/haslo/podglad/52122/czestokol> – dostęp 23.01.2024). W etymologii rosyjskiej przyjęto, że jest to rodzime złożenie: *častyj* ‘częsty’ i *koł* ‘kół, pal’ (zob. Vasmer, t. 4: 318; KESRJ 487). Co ciekawe, M. Vasmer zestawia wyraz rosyjski nie z pol. *częstokół*, lecz z *gęstokół* (por. Vasmer, t. 4: 318; SW, t. 1: 818). ESSJ (t. 1: 105–106) formę polską i wschodniosłowiańskie sprowadza do praformy słowiańskiej **čęstokolъ* (brak w SP).

2.3. *Wnioski*

Biorąc pod uwagę przedstawione dane materiałowe i dotychczasowe poglądy na pochodzenie słowa można: a) uznać je w języku polskim za kalkę złożenia rosyjskiego ew. ukraińskiego; b) potraktować jako paralelną formację o strukturze złożonej w języku polskim i językach wschodniosłowiańskich; c) uznać za dialektalny (północny) wyraz o prasłowiańskiej proveniencji (co raczej mało prawdopodobne). Osobiście opowiadam się za stanowiskiem „a”, biorąc pod uwagę kryteria chronologiczne i geograficzne (w gwarach polskich wyraz występuje sporadycznie, por. *częstokół* ‘płot z desek’ – Pomorze Zachodnie, zapisane od informatora przesiedlonego z Kresów Północnych (zob. SGP t. 5, z. 1: 125).

3. GOŚCINIEC

3.0. W SEBań (t. 1: 462) czytamy m.in.:

gościniec, **gostin-ьcb*, od **gostina*, og.-słow. w różnych znaczeniach [...]; później też 3. ‘podarek przywieziony z podróży’ (= **gostinъ darъ*), tak sporadycznie od 1598, może za ukr. *hostynec* w tym znaczeniu.

3.1. *Chronologia*

W polszczyźnie znaczenie wyrazu *gościniec* ‘podarek z podróży’ pojawia się jeden raz w utworze Sebastiana Fabiana Klonowica pt. *Flis, to jest spuszczenie statków...* z 1595 roku (zob. SPXVI, t. 8: 58). Szerzej znane dopiero w wieku XVIII (zob. Linde, t. 1/2: 758; KSJP XVII–XVIII). Wcześniej odnotowano w za-
bytkach wschodniosłowiańskich, por. stbrus. *hostinec* 1. ‘podarunek; dodatkowa zapłata (w naturze) 1547; 2. ‘podarek lub procent za pożyczanie pieniędzy; lichwa’ 1539 (HSBM, t. 7: 112–113), stukr. *hostynec* ‘podarek, gościniec’ 1627 (SUM XVI–XVII, t. 7: 56), stros. *gostinec* ‘podarunek’ (SRJ XI–XVII, t. 4: 105).

3.2. *Etymologia*

Wyraz niewątpliwie prasłowiański, por. ps. **gostinъcb* ‘droga publiczna, którą jeżdżą obcy, kupcy, goście, via publica’, ‘dom, gdzie przebywają goście, obcy, hospitium’, ‘podarek przywieziony z podróży, z gościny’ (SP, t. 8: 144). W gwarach polskich *gościniec* jako ‘podarek z podróży’ funkcjonuje w Małopolsce południowej, na wschodnim Mazowszu i na Kresach (zob. MSGP 76). Biorąc pod uwagę aspekty chronologiczne i geograficzne F. Sławski skłonny byłby uznać to znaczenie za ruskie (Sławski, t. 1: 327–328).

3.3. *Wnioski*

Istnieją dwie możliwości etymologiczne: a) kwalifikacja znaczenia ‘podarunek z podróży’ jako rezultatu wpływu ruskiego na język polski; b) potraktowanie tegoż jako znaczenia prasłowiańskiego.

4. KRUPCZATKA

4.0. W SEBań (t. 1: 827) czytamy:

krupczatka ‘gatunek grubej maki pszennej’ 1902, ros. *krupčátka* ‘ts.’ (także w ukr.), od adi. *krupčátj* ‘krupiasty, grubo mielony’, od *krúpka*, p. *krupa*.

4.1. *Chronologia*

Brak w KSJP XVII–XVIII, Linde (1807–1814), Bandtkie (1806). Najdawniejsza dokumentacja w SW (t. 2: 576). Gdy chodzi o źródła ruskie, to sytuacja wcale nie wygląda lepiej. Brak w SUM XVI–XVII; Tymczenko (2002–2003); HSBM;

Bułyka (1972), notowane dopiero w słownikach XX wieku, por. brus. *krupčátka* ‘najlepszy gatunek mąki pszennej’ (TSBM, t. 2: 733); ukr. *krupčátka* pot., rzad. ‘mąka pytlowana’ (ESUM t. 3: 109; WTSSUM 592). Najdawniejsze udokumentowanie posiada w leksykografii rosyjskiej, por. ros. *krupčátka* ‘biała mąka pszena o najdelikatniejszym przemyśle’ 1792 (SSRLJ, t. 5: 1738).

4.2. *Etymologia*

SW (t. 2: 576) traktuje wyraz jako zapożyczenie z języka ukraińskiego, dla odmiany F. Sławski (t. 3: 178–179), a za nim także SJPDor (<https://doroszewski.pwn.pl/haslo/krupczatka/> – 16.12.2023) uznaje go za rusycyzm.

4.3. *Wnioski*

Co do pochodzenia wyrazu *krupczatka*, to możemy przyjąć, że jest to: a) rusycyzm; b) rutenizm; c) paralelna formacja w języku polskim i językach wschodniosłowiańskich. Najbardziej prawdopodobna wydaje się wersja „a”.

5. ŁAPEĆ

5.0. SEBań (t. 2: 88) pisze:

łapeć, pl *łapcie* ‘prymitywne obuwie chłopskie, zwykle plecione z łyka’, *reg. wsch. XVI-2*, ukr., białorus., ros. *łápot’*, pl *łápti* ‘ts.’; **lap-ъtъ* ‘(oderwany) kawałek, płatek, szmata’ (to szerokie znaczenie najlepiej zachowane w pld.-słow.; stąd też strus. o kawałku szmaty albo skóry do obwiązywania stóp) [...].

5.1. *Chronologia*

W języku polskim *łapcie* ‘obuwie chłopskie splecione z łyka, słomy lub skóry’ potwierdza SPXVI (t. 12: 477). O obecności tego słowa w znaczeniu obuwicznym w staroruszczyźnie świadczy derywat *łapotъnikъ* ‘ktoś obuty w łapcie, kto nosi łapcie’ (SDJ, t. 4: 389). Wbrew temu, co pisze A. Bańkowski, nie jest notowane w strus. znaczenie ‘kawałek szmaty albo skóry do obwiązywania stóp’ (zob. ESSJ, t. 14: 33). W zabytkach stbrus. *łapotъ* ‘łapeć’ pojawia się w XVI w. (zob. HSBM, t. 16: 294–295).

5.2. *Etymologia*

Jest to bez wątpienia prasłowianizm, choć w nieco odmiennym znaczeniu, por. ps. **lapъtъ* ‘kawał, płat (łyka, kory, materiału, płótna, ziemi)’ – Sławski (t. 4: 471–473), ESSJ (t. 14: 32–33). Gdy chodzi o znaczenie ‘rodzaj chodaków splatanych z łyka lipowego, wiązowego, łożowego’ to, według F. Sławskiego, mamy do czynienia z dialektyzmem prasłowiańskim, głównie wschodnim. Natomiast o pochodzeniu pol. *łapcie* F. Sławski wypowiada się w taki sposób: „Zarówno historia i geografia wyrazu, jak i dane etnografii wskazują, że u nas możemy mieć do czynienia z pożyczką z brus.” (tamże).

5.3. *Wnioski*

W sprawie pochodzenia wyrazu *łapcie* mamy do dyspozycji przynajmniej dwa poglądy: a) w znaczeniu ‘rodzaj obuwia’ jest to wyraz prasłowiański o charakterze dialektalnym (północnym); b) pol. *łapcie* ‘rodzaj obuwia’ jest pożyczką z języka białoruskiego.

6. PASIEKA

6.0. W SEBań (t. 2: 508–509) czytamy:

pasieka ‘ogrodzona poręba w lesie z ulami pszczelimi’ 1448, w ogóle ‘poręba’ XIV–XVI, sporadycznie też w różnych znaczeniach specjalnych (za stczes. *pasěka*); znaczenie pszczelarskie w pol. ze strus. *pasěka* (rutenizm semantyczny); **pa-sěka* ‘poręba’ od vb. **po-sěk-ti*”.

6.1. *Chronologia*

Wyraz obficie cytowany w Sstp. (t. 6, z. 1: 43), w znaczeniach nie związanych z hodowlą pszczół. Tylko jeden cytat z zabytku z r. 1448 opatrzone komentarzem ‘miejsce, gdzie się hoduje pszczoły’ (tamże). W tekstach ruskich (a właściwie południowo-ruskich) już najstarsze użycie tego słowa z roku 1400 wskazuje na znaczenie bartnicze, por. strus. *pasěka* ‘pasieka, barć’ (SDJ, t. 6: 358), stokr. *pasika*, *paseka*, *pasěka* też *pasikъ* 1. ‘(wykarczowany kawałek lasu, przeznaczony do hodowli pszczół) pasieka, barć’ od 1420 roku – wiele poświadczeń, 2. ‘wyręba’ (SSM, t. 2: 128).

6.2. *Etymologia*

Niewątpliwie wyraz prasłowiańskich w znaczeniu ‘to, co wycięte, miejsce, gdzie wycięto las, poręba’, W SEBor możemy przeczytać:

Znaczenie ‘miejsce, gdzie stoją ule’ wtórne, związane z częstym wykorzystaniem polan i miejsc, gdzie las został wycięty (tj. poręb), do ustawiania uli z pszczołami (zwłaszcza w okresie kwitnienia drzew). (SEBor 414–415).

6.3. *Wnioski*

Do etymologii wyrazu w języku polskim można podejść trojako: a) jest to wyraz prasłowiański, a zmiana znaczenia: ‘poręba’ > ‘miejsce, gdzie stoją ule’ dokonała się jeszcze w prasłowiańszczyźnie; b) znaczenie związane z hodowlą pszczoł w języku polskim pojawiło się w okresie historycznym, niezależnie od języków wschodniosłowiańskich; c) mamy tu do czynienia z zapożyczeniem semantycznym.

7. Wnioski końcowe

W swoim *Etymologicznym słowniku języka polskiego* A. Bańkowski uznał za mniej lub bardziej pewne rutenizmy 585 leksemów. Sygnalizował to najczęściej stwierdzeniem: *rutenizm*, dość często używał też określenia: *za ukr.* lub *za brus.*, niekiedy (bardzo rzadko) ograniczał się jedynie do wskazania paraleli ukr. lub brus., co zostało przeze mnie potraktowane jako delikatna sugestia, że autor skłonny byłby widzieć w polskim wyrazie rutenizm.

Podsumujmy dane ilościowe. Z ogólnej liczby 585 wyrazów uznanych w SEBań za rutenizmy w języku polskim 176 to jednostki, które odnoszą się do polszczyzny dawnej, a 129 należą co prawda do współczesnej polszczyzny ogólnej, ale ich ruski rodowód był sygnalizowany już wcześniej, tak więc rola A. Bańkowskiego sprowadza się w tym wypadku zaledwie do potwierdzenia istniejącego stanu rzeczy. Znacznie ważniejsze znaczenie ma dla nas 280 jednostek leksykalnych, które dotąd nie były podejrzewane o ruską (białoruską, ukraińską) proveniencję. Ze zrozumiałych powodów to te wyrazy znalazły się w orbicie zainteresowań niniejszego szkicu i to one właśnie zostały poddane szczegółowej i wielostronnej analizie formalnej, chronologicznej, geograficznej i etymologicznej.

Niestety, analiza ta pokazała dobitnie, że autor SEBań dał się jednak ponieść kozackiej fantazji i wyolbrzymił pod względem ilościowym sprawę rutenizmów w języku polskim ponad rzeczywistość i dopuszczalną miarę. Spośród 280 jednostek nie wymienianych dotąd jako genetycznie ruskie uznał za takowe: 82 prasłowia-

nizmy, 35 prasłowianizmów dialektalnych (północnych), 54 wyrazy rodzime, polskie, 15 zapożyczeń z języków innych niż ruskie. Z pozostałych 94 jednostek leksykalnych zaledwie w stosunku do 15 można postulować z dużą dozą prawdopodobieństwa ich ruski rodowód. Są to: *czeznić*, *czort*, *dobroduszny*, *gołąbka* (pieszczotliwie o dziewczynie), *hałaśliwy*, *klucz* 'szyk lecących ptaków', *koleina*, *kraszanka*, *krupnik*, *na pohybel*, *napytać się*, *oszołomić*, *perkoz*, *pokrój*, *ryży*. W stosunku do pozostałych 79 leksemów trudno o jednoznaczną decyzję w kwestii ich pochodzenia i wymagają one dalszych wnikliwych i systematycznych badań. Tak więc, należy stwierdzić, że w ostatecznym rozrachunku jedynym niekwestionowanym wkładem, jaki wniósł A. Bańkowski do opracowania roli języków ruskich w kształtowaniu się zasobu leksykalnego polszczyzny ogólnej, stało się tak naprawdę powiększenie dotychczasowej liczby polskich rutenizmów zaledwie o 15 jednostek leksykalnych.

Jak należało się spodziewać, duże znaczenie, niekiedy wręcz decydujące, odegrało w procesie identyfikacji polskich rutenizmów kryterium chronologiczne. Podejmowane przez autora SEBań takie a nie inne decyzje etymologiczne mogą być częściowo usprawiedliwione tym, że w czasie, kiedy pisał on swój słownik, prace z leksykografii historycznej języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich znajdowały się na znacznie skromniejszym etapie niż obecnie. Aktualnie dysponujemy już ukończonym *Słownikiem staropolskim* (Sstp.), *Słownik polszczyzny XVI w.* (SPXVI) doszedł do litery „S”, mamy dostęp do elektronicznej wersji kartoteki *Słownika języka polskiego XVII–XVIII w.* (ESJP XVII–XVIII; KSJP XVII–XVIII). Także na gruncie wschodniosłowiańskim obserwujemy znaczny postęp, gdy chodzi o leksykografię historyczną (SUM XVI–XVII; Tymczenko 2002–2003; HSBM). Nic więc dziwnego, że niedostępne A. Bańkowskiemu dane chronologiczne zmieniają w znacznym stopniu perspektywę badań nad rutenizmami w języku polskim. Także najnowsze osiągnięcia w zakresie etymologii mają tu spore znaczenie; już po ukazaniu się słownika A. Bańkowskiego pojawiły się słowniki etymologiczne W. Borysia (SEBor), W. Mańczaka (PSE), czy A. Fałowskiego (SEPP), a w zakresie języków wschodniosłowiańskich: ESUM, ESBM, Czernych (2001), Anikin (2007), Witkowski (2006), które współczesnemu badaczowi pozwalają zająć krytyczne stanowisko w stosunku do propozycji A. Bańkowskiego w kwestii rutenizmów we współczesnym języku polskim.

Zaprezentowane w niniejszym szkicu próbki analizy etymologicznej 5 wyrazów: *częstokół*, *gościniec*, *krupczatka*, *łapeć*, *pasieka* pokazują dobitnie, z jakimi wyzwaniem musi zmierzyć się badacz problematyki rutenizmów w języku polskim. Zapewne, w wielu konkretnych przypadkach nie będzie on też w stanie podjąć jednoznacznej i wiarygodnej decyzji co do rodowodu wymienionych leksemów. Nie oznacza to jednak wcale, że należy rezygnować z dalszych badań. W tym też widzę zasługę A. Bańkowskiego, który chociaż dopuścił się wielu błędów i nieścisłości, to przecież w ostatecznym rozrachunku wykonał bardzo

pożyteczną pracę. Zakładając takie a nie inne pochodzenie wielu wyrazów polskich, które wcześniej nie były podejrzewane o ruskie pochodzenie, spowodował tym samym do dyskusji i konieczności ustosunkowania się innych badaczy do jego propozycji. Jak więc widać, wskazana problematyka wymaga jeszcze wielu studiów szczegółowych, zanim dojdzie do osiągnięcia najważniejszego celu, czyli stworzenia monografii o charakterze syntetycznym, będącej zwieńczeniem wszelkich wysiłków badawczych w wymienionym zakresie.

Rozwiązanie skrótów

a) Języki

brus/białorus. – białoruski	stbrus. – starobiałoruski
czes. – czeski	stczes. – staroczeski
łac. – łaciński	stros. – starorusyjski
niem. – niemiecki	strus. – staroruski
og.-słow. – ogólnosłowiański	stukr. – staroukraiński
osm.-tur. – osmańsko-turecki	śrdniem. – średnio-dolno-niemiecki
pd.-słow. – południowosłowiański	śrwniem. – średnio-wysoko-niemiecki
pol. – polski	turk. – turkijski
ps. – prasłowiański	ukr. – ukraiński
ros. – rosyjski	węg. – węgierski
rum. – rumuński	wł. – włoski

a) Inne

adi. – adiectivum	reg. – regionalne
dial. – dialektalne	rzad. – rzadkie
p. – patrz	tj. – to jest
pl – pluralis	ts. – to samo
pl. t. – pluralia tantum	vb. – verbum
por. – porównaj	wsch. – wschodnie
pot. – potoczne	zob. – zobacz

Literatura

- Anikin 2007– = Аникин А.Е., *Русский этимологический словарь* [online], вып. 1–, Москва. Dostęp: <https://ruslang.ru/publica/anikin> [pobrane 22.01.2024].
- Bandtkie J.S., 1806, *Słownik dokładny języka polskiego i niemieckiego do podporęcznego [!] dla Polaków i Niemców*, Wrocław.

- BańkowskiKr = Bańkowski A., 2014, *Etymologiczny słownik mowy polskiej*, t. 3, cz. 1, red. A. Królikowski, Częstochowa.
- Biłec'kyj-Nosenko 1966 = Білецький-Носенко П., *Словник української мови*, Київ.
- Булыка 1972 = Булыка А.М., *Даўнія запазычанні буларускай мовы*, Мінск.
- Czernych 2001 = Черных П.Я., *Историко-этимологический словарь современного русского языка*, т. 1–2, Москва.
- Dubisz S., 2003, *Słownictwo pochodzenia ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie*, „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, nr 15–16, s. 409–417.
- ESBM = *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, рэд. В.У. Мартынаў, т. 1–, Мінск 1978–.
- ESSJ = *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*, ред. О.Н. Трубачев, вып. 1–, Москва 1974–.
- ESJP XVII–XVIII = *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII–XVIII w.* [online]. Dostęp: <https://sxvii.pl> [pobrane 22.01.2024].
- ESUM = *Етимологічний словник української мови*, ред. О. Мельничук, т. 1–4, Київ 1982–20212.
- Fałowski A., 1995, *Wyrazy ukraińskie w najnowszej leksykografii polskiej*, „Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, t. 3–4, s. 209–239.
- Fałowski A., 2023, *Ile jest słów pochodzenia ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie ogólnej?*, „LingVaria”, t. 18, nr 1 (35), s. 63–72.
- Hrinczenko = Грінченко Б., *Словарь української мови*, т. 1–4, Київ 1907–1909.
- HSBM = *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, рэд. А.Я. Жураўскі, А.М. Булыка, т. I–, Мінск 1982–.
- KESRJ = Шанский Н.М., Иванов В.В., Шанская Т.В., *Краткий этимологический словарь русского языка*, ред. С.Г. Бархударов, Москва 1971.
- KSJP XVII–XVIII = *Kartoteka Słownika języka polskiego XVII i I. połowy XVIII wieku* [online]. Dostęp: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/20189/edition/5936> [pobrane 22.01.2024].
- Kuroczycki et al. 1983 = Kuroczycki T., Rzepka W.R., Walczak B., *O zapożyczeniach leksykalnych z języka ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie pisanej*, „Z polskich studiów slawistycznych”, seria 6: *Językoznawstwo*, Warszawa, s. 227–234.
- Linde = Linde S.B., 1807–1814, *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, Warszawa.
- MSGP = *Mały słownik gwar polskich*, red. J. Wronicz, Kraków 2010.
- PSE = Mańczak W., 2017, *Polski słownik etymologiczny*, Kraków.
- Puzynina J., (rec.), 2001, *Opinie o Etymologicznym słowniku języka polskiego A. Bańkowskiego*, [w:] *Komunikaty Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk*, nr 2 (9), Warszawa, s. 2–7.
- SDJ = *Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.)*, ред. Р.И. Аванесов, т. 1, Москва 1988–.
- SEBań = Bańkowski A., 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa.
- SEBor = Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- SEPP = Fałowski A., 2022, *Słownik etymologiczny polszczyzny potocznej PWN*, Warszawa.

- SGP = *Słownik gwar polskich*, red. J. Reichan, S. Urbańczyk, t. 5, z. 1 (13), Kraków 1994.
- SJPDor = *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Warszawa 1958–1969.
- Sławski F., 1952–1982, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1–5, Kraków.
- SP = *Słownik prasłowiański*, red. F. Sławski, t. 1–, Wrocław 1974–.
- SPXVI = *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 1–, Wrocław 1966–.
- Srezn. (Srezniewski) = Срезневский И.И., 1893–1912, *Материалы для словаря древнерусского языка*, т. 1–3, Санкт-Петербург.
- SRJ XI–XVII = *Словарь русского языка XI–XVII веков*, ред. С.Г. Бархударов, вып. 1–, Москва 1975–.
- SSM = *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.*, ред. Л.Л. Гумецька, т. 1–2, Київ 1977–1978.
- SSRLJ = *Словарь современного русского литературного языка*, т. 1–17, Москва ; Ленинград 1948–1965.
- Sstp. = *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, t. 1–11, Warszawa ; Kraków 1953–2004.
- SW = *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiecki, t. 1–8, Warszawa 1900–1927.
- SWJP = *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 1996.
- TSBM = *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, ред. К. Крапіва, т. 1–5, Мінск 1977–1983.
- Тымценко 2002–2003 = Тимченко Є., *Материали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.*, кн. 1–2, Київ ; Нью-Йорк.
- Vasmer = Фасмер М., 1986–1987, *Этимологический словарь русского языка*, т. 1–4, Москва.
- Wahylewycz = Budziak A., 2014, *Rękopiśmienna spuścizna słownikarska Iwana Wahylewycza*, Kraków. – (Studia Ruthenica Cracoviensia ; 8).
- Witkowski W., 2006, *Nowy słownik zapożyczeń polskich w języku rosyjskim*, Kraków.
- Wojtyła-Świerżowska M., 2002, (rec.), *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PAN, Warszawa 2000, s. LIII + 873 + 977, „Język Polski”, rocz. 82, zesz. 5, s. 354–359.
- WSJP = *Wielki słownik języka polskiego PAN*, ed. P. Źmigrodzki [online]. Dostęp: <https://wsjp.pl/index.php?pw=0> [pobrane 22.01.2024].
- WSWO = *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, red. M. Bańko, Warszawa 2010.
- WTSSUM = *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, ред. В.Т. Бусел, Київ 2009.

References

- Anikin 2007– = Anikin A.Ye., *Russkiy etimologicheskij slovar'*, vyp. 1– [online], Moskva. Access: <https://ruslang.ru/publica/anikin> [22.01.2024].
- Bandtkie J.S., 1806, *Słownik dokładny języka polskiego i niemieckiego do podręcznego [!] dla Polaków i Niemców*, Wrocław.

- Bańkowski Kr = Bańkowski A., 2014, *Etymologiczny słownik mowy polskiej*, Vol. 3, part 1, ed. A. Królikowski, Częstochowa.
- Biłec'kyj-Nosenko 1966 = Bilets'kyj-Nosenko P., *Slovnýk ukrajyns'koyi mowy*, Kyiv.
- Bułyka 1972 = Bulyka A.M., *Dawniya zapazychanni bularuskay mowy*, Minsk.
- Czernych 2001 = Chernykh P.Ya., *Istoriko-etimologicheskii slovar' sovremennogo russkogo yazyka*, Vol. 1–2, Moskva.
- Dubisz S., 2003, *Słownictwo pochodzenia ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie*, „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, Vol. 15–16, pp. 409–417.
- ESBM = *Etymalohichny slovník byelaruskay mowy*, 1978–, ed. V.U. Martynaw, Vol. 1–, Minsk.
- ESJP XVII–XVIII = *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII–XVIII w.* [online]. Access: <https://sxvii.pl> [22.01.2024].
- ESSJ = *Etimologicheskii slovar' slavyanskikh yazykov. Praslavyanskiy leksicheskiy fond*, ed. O.N. Trubachev, Moskva 1974–.
- ESUM = *Etymolohichny slovnýk ukrajyns'koyi mowy*, ed. O. Mel'nychuk, Vol. 1–4, Kyiv 1982–20212.
- Fałowski A., 1995, *Wyrazy ukraińskie w najnowszej leksykografii polskiej*, „Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, Vol. 3–4, pp. 209–239.
- Fałowski A., 2023, *Ile jest słów pochodzenia ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie ogólnej?*, „LingVaria”, Vol. 18, no. 1 (35), pp. 63–72.
- Hrinczenko = Hrinchenko B., *Slovar' ukrajyns'koyi mowy*, Vol. 1–4, Kyiv 1907–1909.
- HSBM = *Histarychny slovník byelaruskay mowy*, eds. A.Ya. Zhurawski, A.M. Bulyka, Vol. 1–, Minsk 1982–.
- KESRJ = Shanskiy N.M., Ivanov V.V., Shanskaya T.V., 1971, *Kratkiy etimologicheskii slovar' russkogo yazyka*, ed. S.G. Barkhudarov, Moskva.
- KSJP XVII–XVIII = *Kartoteka Słownika języka polskiego XVII i I. połowy XVIII wieku* [online]. Access: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/20189/edition/5936> [22.01.2024].
- Kuroczycki et al. 1983 = Kuroczycki T., Rzepka W.R., Walczak B., *O zapożyczeniach leksykalnych z języka ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie pisanej*, „Z polskich studiów slawistycznych”, seria 6: *Językoznawstwo*, Warszawa, pp. 227–234.
- Linde = Linde S.B., 1807–1814, *Słownik języka polskiego*, Vol. 1–6, Warszawa.
- MSGP = *Mały słownik gwar polskich*, ed. J. Wronicz, Kraków 2010.
- PSE = Mańczak W., 2017, *Polski słownik etymologiczny*, Kraków.
- Puzynina J., 2001, {Review of} *Opinie o „Etymologicznym słowniku języka polskiego” A. Bańkowskiego*, [In:] *Komunikaty Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk*, Vol. 2 (9), Warszawa, pp. 2–7.
- SDJ = *Slovar' drevnerusskogo yazyka (XI–XIV vv.)*, ed. R.I. Avanesov, Vol. 1, Moskva 1988–.
- SEBań = Bańkowski A., 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Vol. 1–2, Warszawa.
- SEBor = Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- SEPP = Fałowski A., 2022, *Słownik etymologiczny polszczyzny potocznej PWN*, Warszawa.

- SGP = *Słownik gwar polskich*, red. J. Reichan, S. Urbańczyk, Vol. 5, Issue 1 (13), Kraków 1994.
- SJPDor = *Słownik języka polskiego*, ed. W. Doroszewski, Vol. 1–11, Warszawa 1958–1969.
- Sławski F., 1952–1982, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Vol. 1–5, Kraków.
- SP = *Słownik prasłowiański*, ed. F. Sławski, Vol. 1–, Wrocław 1974–.
- SPXVI = *Słownik polszczyzny XVI wieku*, Vol. 1–, Wrocław 1966–.
- Srezn. (Srezniewski) = Sreznjevskiy I.I., 1893–1912, *Materiály dlya slovaryá drevnerusskogo yazyka*, Vol. 1–3, Sankt-Peterburg.
- SRJ XI–XVII = *Slovar' russkogo yazyka XI–XVII vekov*, ed. S.G. Barkhudarov, vyp. 1–, Moskva 1975–.
- SSM = *Slovnyk staroukrayins'koyi movy XIV–XV st.*, ed. L.L. Humets'ka, Vol. 1–2, Kyiv 1977–1978.
- SSRLJ = *Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka*, Vol. 1–17, Moskva ; Leningrad 1948–1965.
- Sstp. = *Słownik staropolski*, ed. S. Urbańczyk, Vol. 1–11, Warszawa ; Kraków 1953–2004.
- SUM XVI–XVII = *Slovnyk ukrayins'koyi movy XVI – pershoyi polovyny XVII st.*, ed. D. Hrynychshyn, Vol. 1–, L'viv 1994–.
- SW = *Słownik języka polskiego*, eds. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiecki, Vol. 1–8, Warszawa 1900–1927.
- SWJP = *Słownik współczesnego języka polskiego*, ed. B. Dunaj, Warszawa 1996.
- TSBM = *Tlumachal'ny slovník byelaruskay movy*, ed. K. Krapiva, Vol. 1–5, Minsk 1977–1983.
- Tymczenko 2002–2003 = Tymchenko Ye., *Materiály do slovnyka pysemnoyi ta knyzhnoyi ukrayins'koyi movy XV–XVIII st.*, Vol. 1–2, Kyiv ; N'yu-York.
- Vasmer M., 1986–1987, *Etimologicheskij slovar' russkogo yazyka*, Vol. 1–4, Moskva.
- Wahylewycz = Budziak A., 2014, *Rękopiśmienna spuścizna słownikarska Iwana Wahylewycza*, Kraków. – (Studia Ruthenica Cracoviensia ; 8).
- Witkowski W., 2006, *Nowy słownik zapożyczeń polskich w języku rosyjskim*, Kraków.
- Wojtyła-Świerzowska M., 2002, {Review of} *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PAN, Warszawa 2000, s. LIII + 873 + 977, „Język Polski”, Vol. 82, Issue 5, s. 354–359.
- WSJP = *Wielki słownik języka polskiego PAN*, ed. P. Źmigrodzki [online]. Access: <https://wsjp.pl/index.php?pwh=0> [22.01.2024].
- WSWO = *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, ed. M. Bańko, Warszawa 2010.
- WTSSUM = *Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy*, ed. V.T. Busel, Kyiv 2009.

Summary

Ruthenisms in the contemporary Polish general language based on Andrzej Bańkowski's research

The researcher A. Bańkowski recognised 585 lexemes in *Etymologiczny słownik języka polskiego* (*Etymological Dictionary of Polish Language*), as probable ruthenisms. 176 units were referred to the old Polish language, and 129 belonged to the modern general Polish language, but their Ruthenian origin has been described earlier. In this case, A. Bańkowski's task was just to confirm these facts. 280 lexical units which have not yet been described as units of Ruthenian (Belorussian, Ukrainian) provenance are much more important for us. These words are in the orbit of interest of this sketch for obvious reasons, and just they are the subject of the detailed, multifaceted, chronological, geographical, and etymological analysis.

This analysis showed clearly that the etymologist from Częstochowa quantitatively exaggerated the issue of ruthenisms in Polish beyond the real and acceptable measure. Among 280 units not mentioned so far as genetically Ruthenian, he acknowledged as such 82 Proto-Slavicisms, 35 dialectal (northern) Proto-Slavicisms, 54 native Polish words, 15 borrowings from languages other than Ruthenian. Among the remaining 94 lexical units, possible to postulate with a high degree of probability the Ruthenian origin for only 15 of them. These words are: *czeznąć*, *czort*, *dobroduszny*, *gołąbka* ('caressingly about a girl'), *halaśliwy*, *klucz* 'szyk lecących ptaków', *koleina*, *kraszanka*, *krupnik*, *na pohybel*, *napytać się*, *oszołomić*, *perkoz*, *pokrój*, *ryży*. What about the remaining 79 lexemes, it is difficult to uniquely determine their origin and they require further in-depth and systematic research.

Thus, it should be concluded that the only unquestionable contribution made by A. Bańkowski to the study of the role of Ruthenian languages in the formation of the lexical resource of general Polish has actually been the expansion of the existing number of Polish ruthenisms by just 15 lexical units.

Keywords: Polish language, Ruthenian languages, etymology, ruthenisms.